

մը կը բղխէին և իրաւամբ իրրեւ ընդհա-
նուր պատգամ կը յարգուէին բանասէր-
ներէ: Իւր գործերը չունին բնաւ ծաւալի
մեծութիւն: Ընդհակառակն աշտարակի
բարձրութիւն մ'ունէին լուսատու փարոսի
նման: Յետին հրատարակած երկու փո-
քրիկ գործերը (Die Sprachstämme des
Erdkreises, աշխարհիս լեզուացեղերը՝
միայն 143 էջ, և Die Haupttypen
des Sprachbaues, լեզուաց կազմութեան
գլխաւոր տիպարները՝ 156 էջ) յաւիտե-
նական կոթող մը պիտի ֆնան իւր իմաս-
տասէրի և լեզուագէտի պատկառելի ա-
նուան:

Ինքած 1867 յունիս 26ին, քսանամեայ
հասակին մէջ իրրեւ ենթասպայ կը մտնէ
բանակի մէջ, և 1891ին կը մտնէ համա-
լսարան՝ բոլորովին ուսմանց նուիրելով ինք
զինքը: Այս թուականէս մինչև իւր մահը,
18 տարեաց շրջանակի մէջ ոչ միայն լիւ-
լի հմտացած էր հնդկերոպական և սեմա-
կան լեզուաց ամէն խումբերու, այլ նաև
հաւասար գիտութեամբ ու վարժութեամբ
կը գործածէր Սինկլարթէնն ու Կրէյլարն,
տերէնը, չիներէնն ու տանկերէնը, հայե-
րէնն ու գնչուներու բարբառները (նոյն
իսկ գնչուներու հետ ապրելով): Իւր կե-
նաց յետին ամիսները նուիրուած էին բո-
լորովին իւր ուսումնասիրութեան Ուլկիա-
նիոյ ցրուած ցեղերու լեզուաց, և անոնց-
մով կը յուսար լեզուագիտական շատ կա-
րեւոր հարցերու գոհացուցիչ լուծումներ
գտնէր: Յոյսեր որ այժմ իւր հետ գերեզ-
մանի լուծեան մէջ կը թաղուին:

Հայ բանասիրութեան համար իւր տուած
օժանդակութիւնն ալ թէպէտ քիչ է, սա-
կայն շատ յարգի: Երանօթ են անշուշտ
մեր ընթերցողաց իրեն հայ, քերականու-
թիւնը, համաոտ հայ մատենագրութեան
պատմութիւնը, հայ գնչուներու լեզուի ու-
սումնասիրութիւնը, հմուտ բազմաթիւ և
բանասիրական գրախօսականները, ստու-
գաբանական և լեզուագիտական յօդուած-
ները: Ինչ որ անծանօթ կը մնայ մեր ըն-
թերցողաց, իրեն անչափ համեստութիւնն
էր և ազնուութիւնը ամենուն հանդէպ: Ա-

մէն շարաթ երեկոյ բարեկամներու խումբ
մը կը շրջապատէր իւր հիւրընկալ սեղա-
նը: Հոն գերմանացի ծերակուտականի, հա-
մալսարանական ուսուցչապետի քով կը
տեսնէինք յաճախ արեւելեան խոր դրոշմ-
ներ, հայ, պարսիկ և մինչև իսկ քուրդ
մուլլայ մը, որոնց կը պարզէր ամենայն
համեստութեամբ իւր գիտական տեսու-
թիւնը, ուսումնասիրութեանց նախագա-
ղափարները, որոնք դժբաղդաբար այլ ևս
պիտի չկարենան մարմնանալ: Ասոնց կար-
գին մէջ էր նաև Կիլիկեան հայ պատմու-
թեան և Պատմագրաց ուսումնասիրուած
հրատարակութիւն մը: Ինչպէս նաև հին
կտակարանի ամէն ձեռագրաց և տպագրաց
համեմատութեամբ հայ հրատարակութիւ-
նը, զոր յանձն առած էր Կէօթթինկէնի
Գիտնոց կաճառին թելադրութեամբ: Ու-
րախութեամբ կը լսենք՝ որ ուրիշ մի քանի
գործերը հետզհետէ պիտի շարունակուին
իրեն արժանաւոր, և ոչ միայն լոկ արեւ-
նակից՝ այլ նաև գիտութեամբն ու հմտու-
թեամբն հարազատ՝ ազնիւ քրոջը ձեռքով,
որուն մեր խորին ցաւակցութեանց հա-
ւաստօք կը մողթենք՝ ի պատիւ անուան
հարազատին՝ լիւլի յաշորթիւն:

Հ. Յ. ԱՊԵՐ

Գ Ր Ա խ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

“ ԲԱՅԲԱՅՈՒՄ ”,

Սուրեն Պարթևեանի նորատիպ գրքոյկի
մը վերնագիրն է աս: Աչքերուս անոր ա-
ռաջին հանդիպումէն՝ փաւստոսի սա տո-
ղերն յիշեցի:

« Եկեցեան մարմինք նոցա և կողպտեցան
և յաղկեցան: քակեցան յոժան ի մի-
մեանց, ցրուեցան ոսկերք նոցա »:

իրբե Թէ բառին իմաստը լուսարանող ցոլցեր ըլլային անոնք, որ կը ձգտին՝ նըշանաբանը մատնելէ յետոյ՝ բովանդակ ամբողջին տիրապետել առանց տաժանանքի, — գրքին պարունակութիւնը գուշակել տալ զլիսովին:

Կարգացի վերջէն ամբողջ գրքոյցը, (13 յօդուած, 116 էջ) Թէ որոնք են Քալայայի տարբերքը, ո՞ր Մուսան տուն տուեր է Հեղինակին, ու ի՞նչ աւելնով գրուած է ան, լսենք հեղինակին:

Հայկական արիւնագանգ Տրամին արտասանման ծառայումէն քաղուած էջերը հատորի մը մէջ... հայ տառապանքին ներշնչուած այլապէս դժուարին գրուագիւր, որոնք պիտի կրնային մարմինը կազմել դեռ ուրիշ մէկ կամ երկու հափորներու:

Այս առաջին շարքի էջերս ... հայ կեանքի ճգնաժամային ու ճակատագրական մէկ վայրկեանը կ'արձանագցնեն, հայկական իրականութեան մէկ փոթորկալոյց ու պատմական դիմայեղումը կ'ուրուագեն, մեր ազգային հոգեբանութեան ամենէն տագնապալից փուլը կը խրտացնեն:

96ի վաղորդայնն է որ անոնցմով կը պատկերանայ այս գրքին մէջ:

Խելայեղ պատրանքներու յաջորդող անագորոյն հիասթափութիւնը, սխալի յոյսերու խուճապական փախուստը, պերճափայլ իտէլիներու յեղակարծ փլուզումը, դիցազնական երագներու մահաշուք խաւարումը... Հայութիւնը՝ փրկութեան իր երանաւէտ սպասումին մէջ՝ Ալէտքէն իսկակարծակիի եկած, սահմեկած, զգետնած ... Հայութիւնը մատնուած «Քաղաքակիրթ աշխարհ»ի հզօրներէն, որոնք պահ մը առաջ մարդկային համերաշխութեան, քրիստոնէական եղբայրութեան, արդարութեան ու խղճմանագիւր աշունով՝ ազատարար ձեռքեր երկնցնել կը խոստանային իրեն, և որոնցմէ քաշլերուած՝ իր ցնորակոծ գլուխը վերցուցեր էր տաճիկ բռնապետութեան դէմ և անձնատուր եղեր էր ապա՝ ժամ իր դահիճներուն մոլեգին վայրագութեանը լքուած հիմա, արիւնլուայ, հալածական, ջախջախուած, կիսամրտ... Հայութիւնը իր հողէն, իր քարուքանդ օճախէն լեղապատառ փախըստական, ճամբայ ինկած դէպ ի անձնաթիւ ու այլամիտք համգրուաններն օտարութեան... Հայութիւնը տարագրուած, վայրափատին քաշկըս

տուած, չուռական, աղեխարշ ու խայտառակ... Հայութիւնը «քրիստոնէական գիտութեան» աշարժու սեմերուն ու բեմերուն վրայ... Հայ ցաւին պղծումն ու շահագործումը հայերու և օտարներու կողմէն... «Ազատ երկրի» մէջ ապրող հայութեան ինքնուրացումը, անտարբերութիւնն ու դատալքումը իր ամենէն նուիրական պարտականութիւններուն հանդէպ... Հայ նկարագրին այլասերումը, տարբալուծումն ու անոր մէջ կուտակուած ստրկական ազտեղութեանց ու տխրածութեանց արտագեղումն ու ցուցադրումը...

Ամբողջ այս եղերբերգութիւնն է, ահա, զոր արտայայտել, համարել ուղեր եմ մէկ բառի մը մէջ՝ այս հատորին ճակտին վրայ — ՔԱՅԳԼԱՅՈՒՄ:

Երեւութապէս իրարմէ անշատ պատկերներ են այս էջերը, որոնք պիտի զատ զատ կարգացուէին և ուրիշ ամբողջութիւններու գաղափարը տային: Բայց անոնց մէջ սերտ կապ մը կայ՝ որով իրարու կ'օգտակուին անոնք և զիրար կը լրացնեն: Անոնք մէկ դառնաղէտ իրականութեան մը զանազան երեսները կը ներկայացնեն, գէթ այսպէս իրարու յաջորդած և իրարու ազդեցութեան անոնք իմ յղացումիս մէջէն:

Այդ է ահա Քալայայի յատկագրածը, զոր Հեղինակն ինքնին՝ ինքնախնամ գրչով ու զունագեղ նրբերանգներով ջահացեր է զձագրել՝ «Յատաշարան»ի հովանւոյն ներքեւ, — Թերեւս օտարիմաց ընդլայնումներու ծամածուռ արահետներ առտանդական թափառելու նախազգոյշ շըրջաշայկցութեամբ:

Ու կարեւոր կը զգայ հրատարակել հրապարակել իւր գիտակցութիւնն և իր տեսութիւնը «Քալայայում»ի մասին, և առաջ նորոգել, ցոյց տալ, մեկնաբանել, ինչպէս պատկերահան մը՝ իր ստեղծագործութիւններն, հնարող մը՝ իւր գիտերն. ու ինչպէս ճարտարապետ մը կամ տանուտէր մը՝ որ իր անձնաթիւ հիւրերուն կ'ընկերակցէ, շէնքին համար: Ու պիտի չուզէ որ անոնք իրեն չհաղանդուին գնահատելին, իբրեւ քմածին ու

Յաւանդութիւնը չունիմ գրական մեծարժէք գործ մը հրապարակ հանելու. սակայն, գրական և ևս տարբեր ու աւելի ստույգ արժէք մը ունին ինծի համար: Ու պիտի չուզէ որ անոնք իբրեւ զրաւանդութիւն գնահատուէին, իբրեւ քմածին ու

վիպական արտադրութիւններ կարողացուէին . այլ պիտի բաղձայի յաւէտ՝ որ անոնց մէջ նկատուէր հայկական բարքերու, բարոյականի ու մտայնութեան հարազատ պատկերացումն ու խղճամբիտ ուսումնասիրութիւնը՝ մեր ցեղին զոյու թեան ամինէն բխող ու բողոքող մէկ շրջանին:

Այլապէս անհնար է ճշմարտութիւնը զրուցել: «Փայքայում»ի մեծագոյն վարկը կը կայանայ ժամանակագրական իսկութիւններուն և հոգեբանական նկատողութեանց մէջ. — թէպէտեւ ծայրայեղ կէտեր ալ երբեմն աչքի զարնել թուին հոն:

*
* *

Պարթեան՝ զրիչը ձեռք առնելով՝ պէտք է ունեցեր զրասեպանի դիմացն ընդերկար իւրհնելու, գաղափարներ յղանալու, սնուցանելու, մարմնաւորելու, հոգի ներշնչելու անոնց, մէկ խօսքով՝ ստեղծագործելու. — ոչ, բանաստեղծի մը հաճոյապարար ճգնաժամերը չէ անցուցած նա: «Փայքայումը» բազմաժամանակեայ երկունքի մը ծնունդն է. հինաւորաց մոտծութիւններ են՝ կեանքի հնոցին վրայ հեղկացած, փորձառութեան կաղապարին մէջ ձուլուած: Մտաւոր կարողութիւններուն ինքնամիտի կեդրոնացումին համար՝ փոքրիկ ճիգ մը, և ահա յիշողութիւնն իր առջեւ կը բերէ տասնեակ մը տարիներու մէջ տեսած, լսած, զգացած բոլոր պատկերները, խօսակցութիւնները, տղաւորութիւնները՝ իրենց բազմակողմեան երևոյթներով, ներշնչութիւններով, մանրանկարներով ու նրբերանգներով. — Տեսարանը կը բացուի, աչքին առջեւն է

Պոլիսը... հրաշալի ու դժոխային քաղաքը... դիւթութեան ու խորհուրդի զանգուածը, անհուն նօթն խռովիչ իր մեղկ, յայրատ ու այլամերժ կեանքին անթափանցելի հրապոյրովը, իր երկրներին ու ասիերուն անպարագիծ, անկարեկիր, յաւիտենական կապոյտովը, — միշտ նոյն շուտրեցնող պատկերը գաղտնիքի, փորձութեան, երազանքի ու գիտութեան:

1896ի սև ուրուականը կը սողոսկի անոր մէջէն՝ գաղտագողի յաժուսներով ու քամիի քայլերով: Իր մոայլ ստուները՝ ամպրոպներ կը բարդէ. իր ժանտածուտ շունչը կ'ապականէ մթնոլորտը. իր հեքին արձագանքը՝ բոսորափայլ շանթեր կը վիժէ: Պարթեան՝ վայրկեան մը «գալարուած, սահմակած՝ այդ բոլորին հանդէպ», ապա կը յառնէ, գիտութեան վրձինը փորձառութեան զոյններուն մէջ թաթխելով՝ նրկարելու համար իր կեանքին դրուագները, հասունութեան զուգամէտ կշիռն վրայ աստիճանաւորելու համար ծանրաբեռն կամ թեթեանծար զանգուածը՝ խոկումներու, անդրադարձութեանց, դատաւճիռներու:

Նոյն դիտող, խորհող, զգացող, կրող ու կարեկցող անձնաւորութիւնն է նա՝ ծովերու լեռնակուտակ ալիքներու վրայ բազմած, երբ կը դառնապարտէ «մարդկային վիթխարի վատութիւնը». և ովկիանոսներու անհունութեան մէջ՝ «պուտ մը ջուր» զլացող «Ալքիլագիի» մը, Եւրոպացիի մը, քաղաքակրթութեան զաւակի՝ մը անտարբերութեան, եսականութեան ու անկարեկիր դաժանութեան» ալ ևս չկարենալով հանդուրժել, ահեղաձայն կը գոչէ. «Փախստականներուն պուտ մը ջուր տալն ալ հակառակ է ձեռ միջազգային օրէնքին»:

Յաջորդ յօդուածագիր արարուածները — (Թրէնին մէջ. Քրիստի իրիկուն մը. Փրկութեան բանակը. Տէրը. Ագուաները. Տէրպապան. Գաղթականը. Մղձաւնը. Յաղթուածները. Գթութեան զուհերը. Չապկ) — իրենց թատերատեղի ունին Ալքիլայի ու Գալիոյ մայրաքաղաքները:

Թունդ զոյններով նկարուած են տեսարանները՝ իրենց նրբագիծ մանրանկարներովն ու բարձրաքանդակ ցցուամասերովը:

*
* *

Այս հոգեբանական արձակ եղբերգութիւնները — քիչ մը յոռետես՝ բայց իրապաշտ սողեր — իմաստասիրող ու խորաթափանց մտքի մը լիացնող ցուքերով

լուսաւորուած, լաւ դուրս կը ցածքեցնեն ճաղաքակիրթ ռճրագործութեանց անձուռնի աշնելիութիւնը, անբանաւոր ստոր-նացումներու զգուստան պզգանքը՝ զոր կը զգայ անոնց հանդէպ՝ աւելի գիտակից ու բանաւոր՝ նոյնազարմ անհատ մը։

Մեր արդի բարձրաստիճան գրիչներու անուանց հստի կրնանք նաև Պարթեհաւնիւր կցել. և ի նկատի ունենալով (մեր դասական մատենագրութեան «գուտ հայ-կարան», «հելլենարան» ու «ասորարան» դպրոցներու յատկանիշներէն յետոյ՝) գրուածքներու տեսակին բնորոշիչ նոր նշանաբաններ՝ տաճկաբան (կամ քրքաբան), զեր-մահառաւապան, և գողիաբան գրութիւններ, այս վերջին դասաւորութեան մէջ պիտի արժանագրուի «Քայլաբայում»-ի անունը։

Եթէ ռուսահայ շատ գրագէտներ անգիտութեամբ կամ անտարբերութեամբ կը գործածեն իրենց խառնալեզուն, թրքահայ գրիչները գիտակցութեամբ ու նախընտրելով՝ իրենց միտքը գաղիաբանութեամբ բացատրել կը նկըտին։ Առաջիններուն Երածը անհանդուրժելի է, սակայն վերջիններն ալ դրուատել կարելի չէ։

«Քայլաբայում»-ն հոգեբանական տեսակետով՝ իր եզական վարկէ ունի. սակայն գրականութեան ալ արժանի է գնահատման։

Իրապաշտ յատկանիշը կապտաւորթ պատմութեանն է այդ գրքին, և պարզ, ծաղկաւ, իմաստայից ածականներն ալ՝ անոր աստղերն ոսկեկարմիր ու ձգիչ, բազմագունեան ծաղիկներով նկարէն։

Վարպետ բացատրութիւններ՝ իր մտքին և իմաստներուն թարգմանը կ'ըլլան իրենամուծ զարծուածքներ, վայելուչ լեզու մը ունենալու յատուկ ճիգ մը կը նշմարուի։ Նկարագրները՝ ճարտարագիծ ու ճշգրիտ են։ Հետեւեալ հոգեպատկերը ոչ մէկ քմածին ներշնչում կրած է. մայր կաղապարէն յետոյ՝ ինքնին նախատիպար արուճանակն է այն. անդրադարձնող հայեւի մը այն կեանքին՝ « զոր հայ երիտասարդ տարեգիրն ապրեցաւ Արտասահմանի անհիւրընկալ, ըստման ու ալլամերժ ճամբաներուն վրայ լքուած »։

Առտու մը ելաւ ան, մտատանջ ու անձկութեամբ ու սպառող տենդի մը մէջ հագուեցաւ հապշտակ, ու վերջին անգամ մըն ալ իր մեծ ու փոքր գրականները խուզարկեց, մոռցուած ու փրկարար մտադի մը գերագոյն յոյսովը սարսուղին։ Ոչ ինչ։ Այդ առտուն, սովորականէն շուտ անօթեցաւ, յագեցումին կշտացնող ապաւհովութենէն զրկուած։ Ալեքերն սկսան փչի մը միջնաւ ու նայուածքը պղտորեցաւ։ Անկողնէն հագուել ելած՝ անսահման խոնջութիւն մը իր ուսերուն վրայ ինչոյն ու ճնշելի զգաց։ Եւ սակայն ներսիդին էն կատաղի, էն դիւային պայքարը կը մղուէր։ Արժանապատուութեան զգացումն էր որ կը զարկանար, կ'ըմբոստանար, կը քստմնէր, չհամակերպիլ յամուռելով ինքնապահպանումի խելալեղ բնազդին դէմ որ տղ մը կը պոռայ։ Աստի մը՝ էնդ երկուքին միջև տարուբեր՝ գաւաւրուցաւ։ Բայց վերջապէս ստամոքսը յաղթեց սրտին։ Մեքենաբար ոտքի ելաւ, զվարկը դրաւ ու դուրս նետուեցաւ, ալ գրեթէ կորսնցուցած ըրածին յստակ գիտակցութիւնը։ Կէս ժամ վերջը պատկառելի դրան մը առջև կանգ առաւ։ Իր փայլերը կարծես հողէն վերացած էին և ուղեղը գանկէն հեռացած։ Չէր գիտեր թէ ուր կը գտնուէր, ինչու հոտ կեցեր էր։ Գուռը գարկաւ։ Որեւէ դժգոյ մէկը եկաւ բանալ, ու իր երեսն ի վեր կասկածոտ նայուածքով մը նայեցաւ։ Եւ իրտասարդը անուն մը տաւաւ ու ներս մտաւ։

Այսպէս կամ այնպէս, Հայ տղան անհնարին, գեհնեային քառորդ ժամ մը կ'անցնէր հոտ....

Պահ մը վերջը փողոցին մէջ խելագարի պէս կը վազէր ան։

Չէր գիտեր թէ ինչ ըրած էր, ուրկէ կու գար։ Գլուխը կը խժլտար խուլօրէն, ականջները չէին լսեր փաղաքիին աղմուկը։ Երեւոյ մը լրուումն փաղաղի պէս կ'երթար, հաւածական, անապահով փայլերով։ Երբեմն անմիջապէս ճաշարանի սեղանի մը առջև կը գտնէր ինքզինքը։ Բայց՝ աւելի յաճախ՝ իր մենաւոր խոցին ճամբան կը դառնար։ Եւ այդ ձեռնուռայն դարձին վրայ կաւ. մաց կամաց կը սթափէր, դուրս կու գար ամբողջ այդ առտուան մղձաւանջէն։ Ալ անօթութիւնը չէր զգար։ Միակ ու տարամբը զգացում մը, իր անձին անպարագրելի զգուստը, կը լեցնէր իր էութիւնը, և ինքզինքը, ինք իր հոգին, իր խելը լլկուած հոգին, փոխելու տարապայման պէտք մը կը յորդէր հիմա իր ներսիդին....

Այս հատուածը փաստերու ակադճուն և համոզեղ հաւաստիք մ'է Սուրեն Պար-

թեհանի ընթացիկ գրիչներէ զանազանուհւոն:

Կը ֆիայ սակայն տեսնել՝ թէ որոնք են իր ունեցած թերութիւնները: — Սակաւթիւ ու խիստ երկրորդական են աշունք, երբ քննադատուին անկուսակից մըտքով ու առանց չափազանցեալ բժախնդրութեան:

Գրեթէ բոլոր «(» երով սկսած բացառանքութիւնները՝ հայկարանութիւն մ'ըլլալէ կը վրիպին: Նոյնպէս «Քայքայում»-ի յօդուածներուն մէջ քանի մը տարալեզուիկ բառեր՝ (թէ և ամենագործածական ու ընդհանրացած) ազգային բառարանին հանդէպ՝ ներելի մեղք մը կը մարմնացնեն:

Տրամ, պտաք, թրէն, արթիսթ, տիլթանթ, բոաթիք, սիկարէթ, տէնասին, մէթոէս, օմնիպիւս, մորֆին. — Սթրէտ, միթիկ, ուիսփի, ճին, Քրիսմս, — Հովարտայ:

Դեռ ուրիշ օտար նոյնքան կամ աւելի բառեր ալ գործածուած կան հոն, բայց անոնք իրենց եկամուտ ըլլալը կ'ազդակեն. ինամուտ ձեռք մը իողհաւար հոգածութեամբ ընդգծած է զանոնք. մինչդեռ մեր այս աչքի առջև ունեցածները նոտրազրեին աւելորդ նեղութիւն մը համարուած կ'երևին:

Հեղինակի մտքին մէջ անոնց հայերէնապէս արմատաքի կառչած ըլլալուն հետեանքն է այդ: Սակայն պէտք է նոյն իսկ տարրորդիչ նոտրագիր բառեր գործածելէն ալ հրաժարիլ, մանաւանդ սոյնպիսի գրուածներու մէջ, որոնք գիտնականաց դասակարգէն աւելի ընդհանուր հասարակութեան ըմբռնումին առարկայ պիտի ըլլան:

Ինչպէս իւրաքանչիւր գրիչ քմահաճոյ ազատութիւն մ'ունի արտայայտելու իւր գաղափարներն՝ իւր ուզածին պէս, նոյնպէս նաև ամէն չափաւորապէս կրթեալ ընթերցող իրաւունք ունի իւր կարգացածն հասկնալու: Պէտք չէ զլանալ անցնիւր իր առանձնաշնորհութիւնը:

Աններգաշնակ երկու ձայներ են անոնք՝ որ քաղցրալուր պիտի հնչեն երրորդ ձայնի մը միջամտութեամբ: Ու այդ բարեբար միջնորդը — ներկայ պարագայիս — խօսքին քաղցրանոթիւնը պիտի ըլլայ՝ որ փակագծի կամ ծանօթութեան ապահովիչ հովանոյն ներքեւ կանգնած՝ պատրաստականութիւնը պիտի ունենայ հնազանդելու ընթերցողի ականթարթին և կատարելու՝ յաճախ փոքրիկ ու երբեմն մեծ՝ իւր դերը:

ՄԵՆԱՍԻՐ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵՐՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ

Հ. Վարդան հացումի. — Հայ և օտար երգանք	321
Հ. Ա. Վ. Տիրոյեան. — Համաշխարհական լեզու	334
Տոքթ. Պազիլ. — Լատինական տառերը, և տաճկական, պարսկական և արաբական լեզուները	340

ԳՐԱԿԱՆՔ

Վիկտորիա Աղամուր. — Նոր երգեր, թրգ. Հ. Ա. Ղազիկեան	345
Արսէմ-Ներկաթ. — Երգիչ	348
Արսէմ-Ներկաթ. — Վշտոտ ընկերոջ	349
Թ. Մսրիեան. — Զեփեփ	349

Թ. Մսրիեան. — Մենաւորին իրգը	349
Գր. Թէլլալեան. — Ողբերգ առ Կիլիկիա	350
Գր. Թէլլալեան. — Հայրենիք	350
Ստ. Նազըմեան. — Դոճիկ (առակ)	351
Ալ. Վ. Սիրումեան. — Որբին ուխտադնացու թիւը	351
Ձիթումի. — Բանասերկալը	352
Հ. Ղ. Բժիկեան. — Մեր արդի գրականութիւնը	353
Յար. Ումեմեան. — Քրիստ. ընկերավարութիւն	353
Il'ustr. Popol. — Անգլոսաքսոններու առաւելութիւնը	360
Հ. Թ. Արգիւր. — Ուս. Նիկ. Ֆինք	363

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Մեմուէր. — «Քայքայում»	364
------------------------	-----